

Ali istoimeni su govori znatno stariji: od velikih atičkih govornika Lizije i Izokrata (V–VI st. pr. n. e.) posjedujemo i danas poznate *areopagitike*, tj. „areopaške govore”, koji su i u svoje vrijeme bili na glasu.

I, napokon, *Areopag* se tu i tamo susreće i kao *areopag*, tj. apelativ u smislu „vrhovni sud” kao mjerodavni forum u spornim pitanjima ukusa, morala, znanja i sl.

M. Kravar

O NAZIVIMA RJEČNIK, LEKSIKON, ENCIKLOPEDIJA I ENCIKLOPEDIJSKI RJEČNIK

U naslovima terminoloških priručnika susrećemo nazive *rječnik*, *leksikon*, *enciklopedija*, *enciklopedijski rječnik* i *rjeđe glosar*, *nomenklator*. Iako nam se na prvi pogled čini da je razlika među tim nazivima jasna, sređujući terminološko nazivlje vidimo da tu postoje mnoge neujednačenosti i nejasnoće. Često bi isti priručnik mogao nositi naziv i rječnik i leksikon ili i leksikon i enciklopedija (posebno mala enciklopedija), ponekad dva priručnika istoga tipa nose različite nazive, a katkada se pojavljuju i dva od tih naziva, jedan u naslovu, a drugi u podnaslovu istoga priručnika. Ovakva nas analiza upućuje na to da istim nazivima razni autori pridaju različito značenje i da su i sama značenja često višeznačna i nejasna.

Pogledajmo najprije određenja ovih naziva u nekoliko priručnika:¹

1. RJEČNIK

a) 1. popis, lista riječi i izraza poredanih obično po abecedi 2. sve riječi nekog

¹ Definicije navodim samo iz onih priručnika gdje su one sadržajno različite.

jezika, leksikon, glosarij, vokabular 3. sve riječi kojima se služi stanovita osoba ili društvena skupina.²

2. LEKSIKON

a) priručnik koji abecednim redom daje osnovnu informaciju o pojmovima, vlastitim i geografskim imenima, historijskim zbivanjima, stručnim terminima i stranim riječima što se javljaju u usmenom i pismenom komuniciranju obrazovanih ljudi (Leksikon JLZ).

b) 1. rječnik 2. knjiga u kojoj su abecednim redom poredani i protumačeni različiti pojmovi.³

3. ENCIKLOPEDIJA

a) djelo koje daje sažet, sistematski pregled (po abecedi ili predmetima) svih grana ljudskog znanja (opća, univerzalna) ili pojedine grupe osobitog područja (stručna ili specijalna enciklopedija) (Leksikon JLZ)

b) Rječnici koji imaju predmetno-informativnu namjenu te obuhvaćaju samo osobna, geografska i sl. imena i termine znanstvenog i stručnog karaktera dajući im povijesna i stvarna objašnjenja zovu se enciklopedije (realni leksikoni).⁴

Pogledamo li sve ove definicije, vidimo da su nazivi *leksikon*, *enciklopedija* i *rječnik* i višeznačni i djelomično (u nekim od svojih značenja) sinonimni. Ipak možemo zaključiti da postoje dvije osnovne vrste priručnika:

² *Leksikon Jugoslavenskog leksikografskog zavoda*, Zagreb 1974.

³ B. Klaić, *Rječnik stranih riječi*, Zagreb 1983.

⁴ *Opća enciklopedija Jugoslavenskog leksikografskog zavoda*, L–N, Zagreb 1979, natuknica *leksikografija*.

1. priručnici koji su lingvistički usmjereni (usmjereni na riječi ili u slučaju terminoloških priručnika na nazive). Takvi se priručnici nazivaju *rječnici* i daju obavijesti o obliku riječi (ortografija, ortoepija, morfološke karakteristike, stilske karakteristike, idiomatika) i ponekad o značenju riječi, tj. objašnjavaju dva lica riječi: označitelj i označeno. Razlikujemo *prijevodne rječnike* koji navode jednakovrijednice (ekvivalente) na dva ili više jezika od *objasnidbenih rječnika* koji objašnjavaju i značenje (označeno) pojedine riječi. Prijevodni su rječnici jasno razgraničeni od leksikona i enciklopedije koji uvijek objašnjavaju značenje natuknica. Međutim pravi terminološki rječnik nije samo prijevodni već je uvijek i objasnidbeni, tj. uz ekvivalente na drugim jezicima navodi i definicije naziva i razgraničava pojedini naziv od drugih istorednih naziva i određuje ga prema nadređenom i podređenom nazivu istog područja (semantičkog polja).

2. Druga su vrsta priručnika pojmovno, tj. predmetno usmjereni priručnici. Oni obično sadrže i neke jezične obavijesti, ali daju i mnogo podataka o drugoj vrsti pojedinosti. Npr. pod natuknicom *temperatura* ne navode samo kako se riječ piše, izgovara i što znači, već kako se mjeri niska i visoka temperatura, kolika je temperatura zraka u određenim područjima u određeno vrijeme, kolika smije biti tjelesna temperatura, kako temperatura zraka ovisi o drugim fizikalnim i klimatskim vrijednostima (usp. Wüster, 99).⁵ Takvi priručnici (za razliku od rječnika) sadrže i osobna i zemljopisna imena. Obično se nazivaju *leksikoni* ili *enciklopedije*.

U stranoj se terminološkoj literaturi priručnici prvoga tipa nazivaju nj. Wör-

terbuch, e. dictionary, a priručnici drugoga tipa nj. Handbuch, Enzyklopadie, Konversationslexikon, Sachwörterbuch, e. vocabulary (usp. Wüster, str. 99. i Terminology Manual,⁶ str. 201).

Razlika između leksikona i enciklopedije nije tako jasna kao razlika između leksikona i enciklopedije s jedne i rječnika s druge strane. Naziv *enciklopedija* obično se odnosi na veća, sveobuhvatnija, često višesveščana djela s opširnim objašnjenjima, dok je leksikon manji, priručan s kraćim objašnjenjima pojedinih natuknica.

Ostaje nam još da objasnimo značenje naziva *enciklopedijski rječnik*. U značenju kakvo mu pridaje npr. R. Simeon⁷ on je sinoniman s leksikomom i enciklopedijom: „Po izboru i po karakteru njihova tumačenja postoje dva glavna tipa rječnika: *enciklopedijski* – koji govore o predmetima, pojavama, ljudima itd. i *jezični* ili *lingvistički* ili *filološki* u kojima se obrađuju riječi kao jedinice jezika.” Ž. Bujas objašnjavajući naziv *enciklopedijski* u naslovu svojega rječnika kaže: „Izbor, dakle, izvršen u enciklopedijske svrhe, i noseći obilježja enciklopedijske koncepcije primijenjen je i na ovaj rječnik. On je, kako sam istakao, ostao rječnikom opće namjene, ali je primio i značajna obilježja enciklopedijskog pristupa. Otuda – a ne samo zbog opsega (koji je lako mogao biti i veći) i kvalifikacija 'enciklopedijski' u njegovom nazivu. Enciklopedijski karakter građe ovog rječnika produbljuje i dosljedno primjenjuje načelo da se ne uvrste samo oni stručni, terminološki i znanstveni pojmovi koji se javljaju kao nosioci (naslovi) članaka OELZ, nego i oni iz podnaslova, pa čak i

⁶ H. Felber, *Terminology Manual*, Paris, 1984, str. 426.

⁷ R. Simeon, *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva*, P-Ž, Zagreb, 1969, natuknica *rječnik*

⁵ E. Wüster, *Einführung in die Allgemeine Terminologielehre und Terminologische Lexikographie*, Wien, 1979, str. 145.

svi potpojmovi istaknuti kurzivom u samom članku.”⁸ Ovdje je dakle kriterij opseg i odabir natuknica, a ne pristup njihovoj obradi. Napominjem da je Bujasov rječnik prijevodni, a ne objasnidbeni. E. Wüster o enciklopedijskom rječniku kaže: „Wörterbücher in welchen viele Fachgebiete durcheinandergemengt sind, sind die encyklopadischen Wörterbücher. Gegen diese ist Mißtrauen am Platze”.⁹ U Općoj enciklopediji JLZ o tim rječnicima piše: „Enciklopedijski rječnici zovu se i leksikonu osobito ako uz opće riječi sadržavaju još i imena istaknutih ličnosti, geog. objekata itd..”

Analizirajući sva navedena određenja enciklopedijskog rječnika, vidimo da je ovaj naziv najjasniji od analiziranih naziva, te da je višeznačan, a u nekim od svojih značenja istoznačan s nazivom *leksikon* i *enciklopedija*. Stoga smatram da je taj naziv u leksikografskom i terminološkom nazivlju nepotreban.

Na kraju možemo zaključiti da su nam potrebni nazivi *rječnik* i *leksikon* i *enciklopedija*. Rječnik je usmjeren na jezične jedinice, dakle lingvistički, dok su leksikon i enciklopedija pojmovno usmjereni. Leksikon i enciklopedija razlikuju se samo po opsegu.

Milica Mihaljević

TRADICIJA ILI NORMA?

1. Katarinin trg i drugi ulični nazivi toga tipa

Dr. Babić, odgovarajući na pitanja, u jednom svom članku u prošlom godištu

⁸ Ž. Bujas, *Hrvatsko ili srpsko-engleski enciklopedijski rječnik*, A-LJ, Zagreb, 1983, Predgovor

⁹ usp. E. Wüster, *Einführung ...*, str. 100

*Jezička*¹ jasno zaključuje da se *Trg Katarine Zrinske* pravilno skraćuje u *Katarinin trg* (premda u praksi ima još dosta kolebanja između tog lika i *Katarinskog trga*). Kada su posvojni pridjevi u nazivima ulica izvedeni od osobnih vlastitih imena, koja označuju određenog pojedinca, tada se ti pridjevi upotrebljavaju sa sufiksima *-ov*, *-ev*, *-in*.² Nadovezao bih da su na taj način imenovane i druge gradske prometnice. U Zagrebu je npr. postojao (još u službenom nacrtu Gradskoga narodnog odbora iz 1947. godine) *Sofijin put* (današnji Dubravkin put), nazvan godine 1852. po hrvatskoj banici Sofiji Jelačić.³ U Osijeku postoji groblje sv. Ane, koje se naziva Anino groblje, a i ulica što vodi do groblja zvala se Anina ulica. Uostalom, i u Zagrebu imamo Aninu ulicu (u Rudešu); zatim postoji Pajin odvojak (u Dubravi). U Samoboru imamo Anin dol (Anindol). Nadalje, Osijek je imao Cvjetkovu ulicu (po kipu sv. Florijana), a Zagreb i sada ima Petrovu ulicu, Rokovu ulicu, Rokov perivoj, dok je Markov trg preimenovan u Radićev, a bivša Markova ulica sada je Ulica Tita Brezovačkog.

2. Jezuitski trg i drugi nazivi toga tipa

Ako se ulični naziv odnosi na više osoba, onda se posvojni pridjev tvori sa sufiksom *-ski*,⁴ pa u Zagrebu imamo po jezuitima (isusovcima): *Jezuitski trg*; po kapucima (klarisama): *Opatičku ulicu*; po ilirima: *Ilirski trg*, *Ilirsku ulicu*; po Vlasima *Vla-*

¹ *Jezičnik*, XXXIII, str. 118.

² Usp. Stjepan Babić: *Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku, nacrt za gramatiku*, JAZU – Globus, Zagreb 1986, str. 361, t. 1358.

³ Usp. *Hrvatsko kolo*, XIII, Matica hrvatska, Zagreb 1932, str. 107. (Antonija Kassowitz-Cvijić: *Grofica Sofija Jelačić, hrvatska banica*).

⁴ V. bilj. 2